

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Ref.}
_{Sur.} 1391

Title: *Namuk*
(Commentary)

1391

C

InComplete

⋮	<u>Nyaya - Compendium</u>	⋮ Title
⋮	<u>भगवानन्द</u>	⋮ Author
⋮	⋮	⋮ Editor
⋮	⋮	⋮ Year, Vols.
811	⋮	⋮ Publisher
1391	⋮	⋮ Remarks

pages - 20 to 30

अतो विरोधितेन केवलसाधने वैशिष्ट्यग्रहं प्रत्यविरोधितात्तादृशविरोधितावच्छेदकं आत्ममनोयोगाभावात् तमेवेति तदा रायच
रूपममन्वयः। उदासीनवारणाया सिद्धिरिति न च स्वरूपा सिद्ध्या दिविषयकप्रमेयमिति ज्ञानमादाय तत्रातिव्याप्तिः तादृशज्ञानस्य
पश्चादिवैशिष्ट्यज्ञानाविरोधितेन तादृशविरोधितावच्छेदकश्रमत्वादिति वाच्यं तादृशज्ञानविषयोऽसिद्धिरित्येतेन तादृशज्ञा
नविषयतया मर्शविरोधितावच्छेदकत्वस्य विवक्षायात् अत्र वदति यत्र कामिनीज्ञानं यत्सुखात्वादिकं साध्यं विषयतासंब
धवच्छिन्नप्रतियोगिताकः कामिमभावोदेतुः नत्र कामिनीज्ञानात्मकस्वरूपा सिद्धौ अतिव्याप्तिः कामिनीज्ञानस्य विषयक
कामिनीज्ञानासाधनेरीशात् कामिमभावस्वरूपसाधनग्रहविरोधिताया अवच्छेदकत्वेन तदनवच्छेदकतादृशमनोयोगा
भावात् अत्र कामिनीज्ञानमिति ज्ञानस्य विषयत्वादितिके चित्तजदसत् अवच्छेदकपदेन प्रतिबंधकतावच्छेदकतापक्षस्य
विशालस्य विवक्षितत्वात् ननु विषयतया अवच्छेदकत्वमात्रस्य उक्तस्य लेतु कामिनीप्रकाकज्ञानविशेषकज्ञानत्वं प्रह
तयत्वे प्रतत्साधनग्रहविरोधितावच्छेदकं तादृशसाध्यसाधनग्रहविरोधितानवच्छेदकं चेति कामिनीज्ञानमिति ज्ञा
नस्य तद्व्युत्पादावादेति प्रसंगाभावात् अत्र दृशरूपश्रमत्वं संबंधसामायेन विरोधितावच्छेदकता नियामकेन वाचा

भावः च साध्याप्रसिद्धादिज्ञानस्यापि काचित् संबंधेन मनोयोगाभावतत्वात् दयाप्रेः नोमः प्रमेयमिति ज्ञानमादाय सुरुपाभि
 हावति आमेः विरोधितावच्छेदकतानि यामकसविचक्षणप्रकारात्ताह्यसंबंधस्य प्रमेयमिति ज्ञानमेमादादित्यसमस्तः क
 श्चिदिमनेन सवितः पदार्थतादीत्यादिपदेन वर्तते वद्विद्याप्यत्वेणावद्विद्याप्याभावः संशयः एतदेतद्विद्याप्यतामिद्वि
 विशेषाः तस्यात्वात् व्याप्यतानवच्छेदकत्वं तस्यापि नीलघ्नमवस्थापितादौ न अनतिरिक्तवृत्तिना श्रमप्रोक्तमावस्थासमच्छे
 दकत्वं रज्ज्वायाहसमानाधिकारोति च मतिरेकोति स्वस्यापि स्वचित्तादेतरेकोति मित्रेनेत्यर्थः तदप्येव तत्तत्तद्विषय
 कप्रतीतिविषयत्वं नीलघ्नमवस्थानुसृतमवस्थाविषयकप्रतीतिविषयद्वितितयुक्तं तत्त्वं अनतिरिक्तवृत्तित्वं न च न च मवानव
 केधिसत्रवदितवाराणाम् अनतीपातात् अनवच्छेदकतापातात् ननु निश्चयेति काचित्देशिकप्राप्तापत्तयोः एक
 ज्ञानसुपगमे नदनस्य यामेत्याह च विज्ञेतेति सास्त्रादिमतादौ पति तत्त्वं न स्यादिति नान्यः ननु रज्ज्वादीना
 मवच्छेदकत्वात्सेव अत्र मितिस्तवच्छेदकत्वमप्रदशायामे वेसत आह हेतुतावच्छेदकेति तादृशहेतोः हेतुतावच्छेदक
 कविशिष्टहेतोः साक्षादभिधीतेति साध्यावदव्यावृत्तीत्यर्थः इदं न च द्याप्रितानविघटकतयापि न तस्य हेतुतामसत्वमिति

सत्तुनामनिहत्तेति सत्तुपुसंबंधरूपावच्छेदकत्वाभावस्येत्यर्थः न वत्ता अवदव्यावृत्तिप्रमेयवानिति ज्ञातादनुमितसु रूपादेन
 तावच्छेदकावच्छेदेन व्याप्तिज्ञानं कापामिति तद्विरोधितमस्येति च यं एतावता अनतिरिक्तवृत्तित्वस्यावच्छेदकत्वमानने पतेपि
 सत्तुपुसंबंधरूपावच्छेदकत्वमानकापामतां यां बीजाभावात् कं बुध्नादिमतादौ गौरवपतिसंज्ञानदशायामप्यनतिरिक्तवृत्ति
 त्वरूपावच्छेदकत्वमानादेवावमित्युक्तादस्यानुविकत्वावने क्वाचिदवच्छेदकत्वमानस्यापि हेतुत्वमिति वाच्यं तद्वैतकावृत्तिमिति
 प्रतिष्ठापित्वा तस्मात्तदसंभवात् अनतिरिक्तवृत्तित्वमानेत्वं न च संबन्धस्य पितस्याग्रहणादृशावच्छेदकत्वमाने न च
 मतिरिक्तवृत्तित्वग्रहणं न तस्य व्याप्तिवारतिभावः केचित्तु प्रामाण्यं अवच्छेदकत्वस्यैव विषयैव मानात् अवच्छेदक
 त्वरूपेणातदव्यावृत्त्यापि विरोधितमिति च तदुक्तं ननु निरुक्तानवच्छेदकत्वस्य हेतुतामसत्वाभावार्थविशेषात् तस्यैव हेतु
 त्वानुमितमपि न स्यात्तद्विज्ञेति च मतिरेकवृत्तित्वस्य हेतुतामसत्वाभावार्थविशेषात् तस्यैव हेतुतामसत्वाभावार्थविशेषात् तस्यैव हेतु
 तामसत्वाभावार्थविशेषात् तस्यैव हेतुतामसत्वाभावार्थविशेषात् तस्यैव हेतुतामसत्वाभावार्थविशेषात् तस्यैव हेतुतामसत्वाभावार्थविशेषात्

भाव मावेसादिषु सा मास भ्रमंति कर्तुं गाराय कृतादिः स्वकारस्य सादिविषयत्वमन्येदेकत्वे पक्षा मिश्रितसाध्यावप्रमात
 तानसाप्रतिबंधकत्वे नासन्नवापातादहेतुत्वादीति ननु साध्यावप्रमातयहेतुसाध्याववदितस्तस्य मिश्राविषयत्वस्य प्रस
 क्तत्वादेषाभिप्रेतयोः संगतइसतो यावच्छेसाध्यावेति भ्रमंति तत्राप्यप्रमातयहेतुसाध्याववत्तयहासं मया दाहः अमि
 प्रापेति अतएवासादाहः साध्यावसेति वस्तुतस्तसाध्यावप्रमातज्ञानेयहेतुसाध्याववत्तविषयानवा नो वेन विरोधि
 तं विषयत्वे ताहः अथेति मलार्थः ननु यद्वाप्यमिवा रसंशयस्यापि स्वयंदोषतामुपायानपहेसाध्यावसंशयोः नुमानां ग
 मितियं पोविहइसतआहः व्याप्राहविति तथा च यामिनिश्चयेम मिवा रसंशयोनमवसेवकेवलसाध्यावसंशयस्तथाह
 संदेहतादोषरतिमाकः ननु संशयोमास्तप्रतिबंधकत्वा मयी दसा दतआहः लेयां स्पयइयमनाज्ञानादिति तथा
 च विशेषादर्शनपरितसंशय सामग्रीविशेषदर्शनेति न संभवतीति माकः ननु विशेषदर्शनस्यापि संशयविरोधित्वा दनुमिस्
 सादेतेति मलमनर्थकमतआहः अमुमिस्सादेनेति फलतः फलादारा अतएव फलतो विरोधितस्य गौरात्तादेवा आरम्भ
 यः अष्टं आमासतायतिगिति प्रयोजकसत्वे प्रयोक्तव्यतावशकत्वादिति मावः विमोयभातरतितातयावतदादिनामैवायं निय

मरुतिमावः ननु संदिग्धसाधकतस्य पक्षतस्य विशिष्टाप्रसिद्धौ साध्यासं देहाभावादसिद्धिरेवेत्यतः कथं तपक्षसिद्धिरत आहः का
 चकेति तथा च पूर्ववाचकमाननिबंधनायाः सिद्धिरुक्तासं वेहनिस्तेत्यर्थः ननु पक्षतावच्छेदकविशिष्टेहेतोरसत्त्वमसिद्धिः
 साध्यातावच्छेदकावच्छिन्नसाध्याववद्वित्वं यमिवा रसंशनप्रवर्तते यत्तु यवतादोषमादेः सत्तासाध्यातावच्छेदकवद्वितो
 वच्छिन्नाभाववत्तमानतावेसात आहः निगम्येतीति ननु यदाकावनमयोवद्विरिति भ्रमोजातस्वराः अमितेः पूर्वतद्भा
 वज्ञानं संभवतीति हेतुमासत्त्वमसत्त्वमेवेत्यतः पक्षपक्षमाभिप्रायेणा व्याकृते नवेति अमुमिस्तेः पूर्वमिति ननु अमुमिस्ते
 रं विशिष्टस्य प्रसिद्धौ सिद्धौ विषयानयदता यां तादृशसाध्याववच्छेदः प्रतिबंधकत्वेन नमिति वाच्यं साधकवाचकमाना
 भावरूपयदतामचिप्रेसासावतागदिति ननु यमिवा रसंशयेऽधिकबलत्वेनेति नहेतुसत्त्वबलतामा वात नवाधिकं व
 लंप्रसिद्धिवद्विज्ञाहिः उपजीव्यत्वेनेति हेतुदयात अतः प्रमात निश्चय एव तदिशेषांत नवान्नयोनयत्तये अद्वितीययदं
 परपितावावच्छेदः अधिकेति तथा वाचिकं वतद्वलं वेति कर्मसायः प्रमात निश्चयस्य मिवा रसंशये उपजीव्यतामावादा
 हः यमिवा रसंशयः ननु साध्याभाव निश्चयस्यैव यमिवा रसंशयत्वेन कथं तदधीनत्वं नवसाध्याभाव निश्चयताचीन्यमिवा

शि.री.प्र अत्रचवदिमानहदोवद्वमावमाप्यामाववान्दसत्रवप्रमावमाप्यरतददरूपक्षामिदिरेवेतिथेयं।सार्धमाववससादीसा
दिपदेनसाअवदसोयामाववसदपरिग्रहः।यदादावितिपदेतावदेदकरूपेणपदेतदनवगाहितेदसर्थः।तद्विषयतेने
वयदातावदेदकविशिष्टेसाधमावविषयतेनेवःनउप्रमातनिश्चयस्याप्यसत्रक्तप्रतेनतादृशिपदेसाधमावानवाप्याहि
तेपिविरोधितमस्मात्तत्राहप्रमातेति।नचेवप्रमतेनतायमानादयिका।तात्प्रतिबधकादाकार्यप्रोतवसेवासातत्रतत्रा
हसर्वत्रेतिहेतुतेतिदृष्टातापेभ्रमनायदरतिमयोजकदसप्रतेनेनान्वयितथातेहेतुतेप्रतिबधकतेवअमयाअमता
द्यग्रहंविहायप्रमातप्रहसप्रयोजकतेआकाहेतितिनश्चयातस्यहेतुतेनोपादा।नेहेतुप्रतिहेतुयामशद्योक्तप्रतिबध
कतेनोपादानंयोपतेतियोग्यतातानस्यहेतुतेमभिना।तानस्यप्रतिबधकतेनप्रमानततानेययोजकस्यादितिभावः।न
तेवसाधमावतानप्रमाततानस्याप्रयोजकतेसंसादीशुक्ततामावप्रमदशायांशस्वतेनतदुमितिनंस्यादतग्राह॥शंसे
तितदप्रमाप्यग्रह।शुक्ततामावप्रमाप्यग्रहंनन्यत्रयथातपास्तबाधनिश्चयेनप्रमातनिश्चयस्यैवमयोजकतेतंराम
येवानययतिरेकादतआहनहीति।स्वरूपसत्यि।प्रमातेनचमतेनवातातेतपावतत्रप्रमातनिश्चयस्यमभिनारेणप्रम

त्वाग्रहस्यैवविरोधितापांतत्रमितिप्रकृतेपितयेतिभावः।शास्त्रमानसादितिनिर्विवादमभिप्रेत।अनुमितौतथातस्यवि
वादयत्तत्वात्।आदिपदेनदोषविशेषाजस्योपनीतमानसंयहः।अनुमितौबाधनिश्चयाभावस्यानियतएवहृदितस
पयाघानसथासिद्धतमस्यययादयितुमाक्षिपति।अथेतितायवेनेति।सार्धमावनिश्चयाभावापेक्षयासाध्यवत
ज्ञानमलक्षणादितिभावः।नचेववासादिनिश्चयकालेसंसृजतानाभावदिवातुमितमावोययत्तौबाधनिश्चयस्यनाव
मितिविरोधितमितिहेतामासलमपिनस्यादतआहनस्यैवेति।संसृजतानस्यैकेपर्यः।प्रकारासमःसत्यतियसः।
असिद्धिर्वपरामर्शयेतिविरोधितयेसनेनावयः।तथावयथाऽनुमितिविरोधितेषामिति।कारणीमत्तयामर्शवि
रोधितयाहेतामासःतथाप्रतिरोक्षदिरपिसंसृजततातविरोधितयेसर्थः।नचेवमप्रसिद्धसाध्यकानुमितिनंस्यात्साध्य
प्रसिद्धांशयाद्यमावदतआहविलीयतावेति।यद्यपिबाधस्यानुमितिविरोधितेऽप्रसिद्धसाध्यकेसाध्यप्रसिद्धावा
द्यज्ञानासंभवतजदतिगिक्तएवतेस्यविरोधितंवाच्यंनसंसृजतानकारणातेपिस्ववमितिकथंविजयनतादृशा
नुमितेःतथापितत्रसाध्योक्ततामावस्याप्रसिद्धावपिप्रतियोगिमतमेवपदस्यबाधसंभवति।ननुसंसृजतानमितिवि

श्री-दीप रोषः यद्यपि संसृजतानस्य हेतुत्वे भ्रमता निश्चयः कथं निश्चयस्य विरोधिते भ्रमता ग्रहः प्रयोजक इति विपरीतमेव लाघ-
वं किं न तदभावात् निश्चयेऽपि दोषविशेषादि जन्मतस्तत्तोसा दौषाद्यजन्मतस्तत्तदभावात् निश्चयस्य विरोधिते भ्रमता ग्रहः प्रयोजक इति विपरीतमेव लाघ-
वं तथा वदोषविशेषाद्यजन्मतस्तत्तदभावात् निश्चयस्य विरोधिते भ्रमता ग्रहः प्रयोजक इति विपरीतमेव लाघ-
वं उक्तिकमिति दोषांतरमाह संशयमस्तेति सिद्धिस्तत्तस्या एव संसृजतानस्य हेतुत्वे भ्रमता ग्रहः प्रयोजक इति विपरीतमेव लाघ-
विषाद्यपि शाब्दिकत्वे अनुमितसु सादृश्ये गेहृष्टापत्तिरित्यत आह सिद्धाति ननु तदा नो स शयांतरोत्पत्तिरनेव
उमिति रित्यत आह सतीति एतेन सूर्यस्य सपिवाद्यनिर्णयशासबोद्धय उदयेन एवं प्रमातृनिश्चयस्य सातं प्रमा-
प्रयोजकत्वं निरस्तं इदानीं प्रतिबंधं केवाच निश्चये प्रमातृनिश्चयस्य प्रतिबंधकता वच्छेदकत्वं निरस्तं इति मेदः लाघ-
वादिति अत्राप्रामाण्यग्रहमावमपेक्ष्य प्रमातृनिश्चयस्य मावत्वेन लाघवादिति भावः विपरीतमेवेति प्रमातृनिश्चयापे-
क्षया भ्रमत्वज्ञानमावत्त्वाय वमिसर्गः स्फुटतरं चेति अत्रानसाध्यकं पि प्रमातृनिश्चयापेक्षया भ्रमत्वज्ञानाभावे
लाघवे स्फुटमेव तत्र हि गोताया वायकारकगोतप्रकारकज्ञानं वाच निश्चयः तस्य गोताभाववद्विशेषकगोतप्र-

कारकप्रकारकज्ञानाभावे भ्रमत्वग्रहविहः गोतवृत्तिगोतप्रकारकतमावाप्रकारकगोतवृत्तिगोतप्रकारकप्रकारकज्ञान-
नप्रमातृनिश्चयस्य सगोतवात्परत्वभावसोऽयं के गोताभाववृत्तिगोतप्रकारकस्वरूपाप्रामाण्यपेक्षया गोतवृत्तिगोतप्रका-
रकत्वरूपप्रामाण्यलघुतिप्रामाण्यनिश्चयापेक्षया भ्रमत्वग्रहमावस्यता घवे स्फुटतरं भवति भावसाध्यके तु बाध्य-
हस्यगोताभाववृत्तिगोताभावप्रकारकत्वरूपप्रामाण्यमपेक्षया गोतवृत्तिगोताभावप्रकारकत्वरूपप्रामाण्यलघुति तद्वा-
मावेपि प्रामाण्यनिश्चयापेक्षया लाघवे स्फुटतामिति भावः यद्यपि भ्रमत्वग्रहस्यापि भ्रमत्वेन निश्चयमातस्योतेत कत्वे वा-
च्यप्रामाण्यनिश्चयस्य भ्रमत्वेनाज्ञानानस्यावच्छेदकत्वमिति तत्रैव लाघवं तथा पिज्ञानसहेतुत्वादेतदीयभ्रमता घग्रह-
प्रमातृनिश्चयो वा प्रयोजको ननु तदीयभ्रमता घनिश्चयप्रमातृज्ञानं वातं अतथा तत्र तत्रापि भ्रमत्वग्रहमावा घपेक्षाया को-
रसात्सु दुर्ग्रहतायतीति दिक् तत्त्वावस्थं तत्रमेवोपपादयति तत्र होसादिना तस्य चेसादिना प्रामाण्यनिश्चये वक्तव्ये तस-
रस्य प्रकातपरीक्षकतयाः यदेति नरवेति भ्रमत्वग्रहमावशो मावदित्येतदर्थं पूर्वोक्तमपि बाध्यहमउवदति बाध्यहस्ये-
ति अत्र एव गोताघप्रकारकत्वविशेषावस्तु सदर्पिनोक्तं तस्य बाध्यहस्य भ्रमत्वग्रहमावा घेक्षया प्रामाण्यनिश्चय-

न न

मत्रुपमशः प्रामाण्यासंजनमात्रमत आहः शीर्षेति साक्षादिभिः अनुमितिकारणमत्रुपमशो विद्युत्कृतया अभिवादेदेवि
 त्वेन न साक्षादिरो विविषयताभावात् तथा वपमशो जाते तस्या किं विचार तमिति भावः । ननु पामशः प्रामाण्यासंजनमेव
 भिन्नारथिः फलमस्तु ननु तथापि वाच्यविरोधितमत आहः अत्रैतितद्वहेतादृश वाच्यगृहे साधेयत्वा वृत्तितयरेपदे
 साध्याभावग्रहातिपमादिति भावः । प्रामाण्यग्रहवैयर्थ्यमिति तस्मिन्निश्चयतमात्रसंपादकत्वादिति भावः । अतिप्रसंगः । अत्र
 तेन तात्पर्येति श्रयप्रसंगः । प्राथमिकत्वादिति प्रतिबंधकामतश्च भिन्नानामपेक्षः । प्राथमिकस्य भिन्नाज्ञानस्य प्रामाण्या
 स्वरूपेनासक्तत्वादिति भावः । उपजीवतादिति निश्चयकार्यकारिणि वरमेव भिन्नाज्ञाने उयजावतादिति भावः । तस्य
 अमातनिश्चयस्यानुसाध्यो वनिश्चयस्य निश्चयत्वस्यैव प्रमातृग्रहोः पदितरूपत आहः अत्रहीतेति एतेन अत्रमेव
 तात्पर्ये निश्चयप्रसंगोपि निरस्तः । अत्रैव निश्चितप्रामाण्यस्यैव निश्चयस्यैव कार्यकारितेः अनवरत्वा नादिति प्रामाण्य
 तिश्चयस्याभिनिश्चितप्रामाण्यस्यैव निश्चयकार्यकारि तादेव तस्य तस्यापीत्यनवरत्वं सत्यः । तदेव प्रामाण्यग्रहवैयर्थ्यमतं राम-
 आहः अप्रामाण्ये तिसंशयसाधारणोति तथा वतस्य निश्चयार्थं यत्प्रामाण्यग्रहस्योपजीव्यतादिस्मृतेतदसिद्धं साध-

भावांशे संशयात्मकस्यापि भिन्नानामपेक्षित्वं कतेतदंशाप्रामाण्यसंशयस्यापि किं विचारतातदिति भावः । उपनीतेति न
 दृष्टेणासाधतायासाधप्रसिद्धिरेवेत्युपनययर्थं तातुसंशयः तथा वदितरूपेणो वसाधताव्रतया तमिति भावः । ननु को
 वनमयो वदिरित्युपनयसहकारादिशिष्टवैशिष्ट्यबोध्यताप्यनुमितिः संभवतोत्याहः मुदेति सा अप्रसिद्धादिनिर्गमार्थमुद्
 तो यादानं उपनयेति कां वनमयो वदिरित्युपनयसहकारोसर्थः । प्रसिद्धेति पूर्वपि शिष्टाप्रसिद्धौ विशेषे विशेष
 रामिति सायेना उमिति ह्क्तादृशनी तु विशिष्टवैशिष्ट्यबोध्यताप्यनुमिति भावः किं न हकारेण प्रसिद्धेति यावत्तावतीं पतिन
 उतादृश विशिष्टरूपेणाप्यकताय हाक्यं विशिष्टा उमिति रत आहः मुदेति उपनये कां वनमयत्वमित्युपनयसर्थः । अ
 प्रसिद्धेति कां वनमयो वदिरिति साकारेणाप्रसिद्धे सर्थः । तदभावः कां वनमयत्वेन कदेरभावः तेन रूपेणा कां वनमयव
 दिते न तस्याभिवाः । कां वनमयतावद्विबद्धावद्वृत्तिरूपः । वदित्वावच्छिन्न व्याप्तिज्ञानप्रतिपत्तिरविरोधितादिति भा
 वः । ननु वसंवत्ता उमितो वाधितार्थस्याप्युपनीतमाने यथा र्थानुमित्युद्देशः । अत आह उपनीतेति तुल्यमिति तथा वतवत्
 धितार्थोपनयसत पित्रमादिप्रयो जवहावाद्यभावात्तात उपनीतमाने तथहापीत्यर्थः । ननु उमिता उपनीतमाने वाधितार्थः

श्री टी. भ उपनीतो मम भ्रातरस्तदाव नादेव विजयेत वादी सत आह अनुदेष्टेति प्रकृत्ययदे प्रकृतसाध्यवत्ता उदेष्टेष्टायाः प्रकृत
 साध्यांशः आमा रापमेव विज यप्रयोजक नतनुदेष्टीत्तराममांशेपीतर्षः प्रत्यभिज्ञादाविति तत्राविशिष्टेदता विशिष्टगोच
 रता नस्यैव प्रत्यभिज्ञातेनास्य तत्रांशे उपनीतमानतादिति भावः न ननु मितवसुनय एव नियामकः कल्पतामत आह अनुमितौ
 वेति सामर्थ्यतरेति यदय विशिष्टे पदय विशिष्टसाध्यास्य हेतुमत्ता एते तद्वय विशिष्टे तद्वय विशिष्टसाध्यास्य मानमित्येवा
 नुमितिविषयतायां नियामकमुपनीतो वेतादृशो सामग्रीनासोव फला सिद्धावनोयन यादी नानियामकत कल्पतेरति भा
 वः फला सिद्धिमेव प्रकाशयति न स्वत्विति अनुमितौ उपनीतमाने चाप्यकमपाह अन्यथा सेक स्यापकताग्रहणादेवोपनी
 तस्यास्यपिमाने रसर्षः यवते वदिसं देहवत रति इदं ववसु यनपासाये न दानी वसु नुमिते रा नुभक्तो भावस्तु ना
 य सं देहययेता नुसरतो निश्चितमभिधारितीत्यापत्तिवारणाय अनुमिते रति उपनयस्य स्वतंत्रे प्रमाणात्मा वादनुमि
 तिसामग्री रक्षाये प्रकृत्या यात्रिरिति अनुमित्यापत्तिरित्युक्ते कदा विदिद्यायति कुपदिस्तद्वारा यप्रवृत्त्यापत्तिरिति तत्रैव तया विराम
 चवेष्टाभावात्नेष्टापत्तिरिति जावः विशेषतो महानसीयवद्वि त्वादिना तथा सिद्धाति विशेषतः सिद्धीतर्षः तथा वकारणाभावेदि

वकार्योभावेपन्नौ न विशेषवाच्यविरोधितं कल्प्यतेरति भावः सामान्यतो वद्वि त्वादिता विशेषतो वाच्यः महानसीयवद्वि त्वादि
 नावाच्यः समावेति तथा वमहा तसी यवद्वि भावयहेवद्वि त्वरूपेणमपिनत द्दिमानमिति भावः एवमिदोति एविवीरुस
 त्वादिना यावद्वपाभावा निर्णयिष्यित्सते न तसंशयादिति भावः ननु तत्र तथा उपनयपलात्मानप्रकारकत्वेन विरोधितमस्त
 अनुमितौ तु समानविषयत्वेनैवेत्यत आह रूपवातिरिति अरूपं रूपमिवं स्पृशादि नत्वरूपरूपताभावग्रहात्कथमेतदिति आ
 ह रूपत्वेनेति शंकितमिति रूपवानेवेति संशयाभिप्रायेणः अरूपे रूपत्वसंशयानंतरं मादृशसंशयास्यो धिसावर्जितत्वात्
 आरोपितमित्यनुमित्यभिप्रायेण विशिष्टवैशिष्ट्यबोधे या नुमितौ विशेषणतावच्छेदेकप्रकारकनिश्चयस्य हेतुत्वादिति
 नहिषयः तयोः संशया उमितो विषयः तयोः संशया उमितोः ननु फलत्वात्कादिकस्ये यमते आह दोषविशेषादि
 ति शंवेयातधुमनकपित्तादि दोषवशादिसर्षः इयमिति श्रुतं यादेशावयवत्वे रापधमात्मकवाच्यत्वे समानविष
 यत्वेन प्रतिबंधकत्वस्यमिवा रप्रदर्शप्रमात्मकवाच्यत्वे तमाह घटो ननु यथा भावता नुमयवत्ता तानप्रतिबंधकं नवघ
 टोत्तीति तानमुमयवत्ता तानमत आह दृग्गीति अत्र चैवस्मैव दंडितेन चैवोत्तीति तानस्य दंडिमत्ता तानतादिति भावः तस्यैव

यन

संसारोभावतोयादानंतादात्तेन व्यापकतस्याननुपगमेनतदनुपगमेन अनुयादेयमेव न तस्याभावेऽप्यप्रतियोग्यसमाना
 चिक्रतापदेनैव वा रागमिति भावः ननु स्वासंतामावावच्छिन्नतदाश्रयपक्षकतापामपि वाच्योदाहरणमसंकोचमिति
 बाधोदाहरणोपगमावादिमात्रोपादानं कथं प्रत्यूहः प्रागेवावेति ननु प्रागभावाधिकारोः सताभावस्यासत्त्वादेव ना
 भिधानमत्र आदातवेति प्रतियोग्याधिकारोदसर्पः । तदानीं प्रागभावकाले प्रागभावादिना सममसंतामावाविरोधस्येति
 रस्तत्तादिति भावः । तस्यागमावावच्छिन्ने तस्याचनेवाच्यवस्थाप्यनुगत रूपताववच्छिन्नसाध्यतायां बाधव्यवस्थाप्य
 ति आस्येति प्रतियोग्यसमानाधिकारोत्पादेयं भिन्नारत्वादेवेत्यर्थः । प्रतियोग्यनवच्छेदककालावच्छिन्नपक्षतायां बाधोदा
 हर्षमुक्त्वा प्रतियोग्यनवच्छेदकदेशावच्छिन्नपक्षतायां तदाह । एवमिति साध्यवन्नानवच्छेदकेति शिखराद्यवच्छिन्नपक्षता
 देः पक्षत्वेऽस्य । असंतामाताधिकारोपनहेतुतानस्यैव प्रयोजकत्वात् हातेति सागसिद्धेः पक्षतावच्छेदकावच्छेदे
 न हेतुमत्तातां नमते विरोधितादिति भावः प्रकृतेपि प्रागसिद्धिर्दृश्यति न वशिस्तरेति चेदादिति । एषि वीतावच्छिन्नेषु प्राग-
 वत्तु एषि वीतरूपेणाह । दधानेन तत्र पक्षतावच्छेदकावच्छेदेन साध्यसिद्धिर्दृश्यति नतिरेकवृत्तितत्पक्षेन सत्रमवच्छेदकत्वं

अत्र वशिः शिखराद्यवच्छेदेन संयोगादिव तशिखराद्यवच्छेदसाध्यसिद्धिरिति स्वरूपसंबन्धस्येति चेदस्तथाचावतिरिक्तव
 त्रितरुपावच्छेदकावच्छिन्नावमिति प्रति तदवच्छिन्नहेतुमत्तातानस्य हेतुतेपि स्वरूपसंबन्धरूपेन वच्छिन्नमिति प्रतिसामा
 नाधिकारोपनहेतुमत्तातानस्य हेतुत्वं कल्पनीयमिति भावः । ननु वापि न देवविषयमकल्प्यतामसंतामावाभावाध्या
 मत्रेव तत्राप्यनुमिता ररूपयत्नो प्रागसिद्धेः शेषतमेव स्यात्तदतः शिखराद्यवच्छेदेन वद्विसिद्धिप्रति तदवच्छेदेन यथादि
 तानस्य हेतुत्वं मस्युपगम्याह अवच्छिन्नेति तत्तेन अवच्छिन्नवृत्तितेन ननु प्रागसिद्धेस्तदानीं तानाभावेपि वक्तव्यं साक्यमस्ति
 वेसत आह संकोचपीति वस्तुनोः बाधसिद्धोः । तानासंकोचदिति तस्यैव हेतुमासमेदकल्पनां गतादिति भावः । ननु वस्तु
 साक्यं सत्तैपि तानासाक्येणाभावासाक्यस्य व्यवस्थापने हेतुवद्विमानि ति प्रसिद्धस्त्वमेव किमित्यपेक्षितं मतौ व
 स्तुसाक्यमेवाह सुखाचेति नाराकशरीराद्यवच्छिन्नात्मनः पक्षतायां तदवच्छेदेन दुःखादिरूपहेतुसत्तैपि यत्र तदव
 च्छेदेन ह्यसाद्यनुमितिसूत्रवाच्येव दोष इति भावः । उदाहरणोत्तरमाह कपिसेवो गतिः ननु सर्वत्र पक्षतावच्छेदकसा
 मानाधिकारोपनैवानुमितिननु तदवच्छेदेनोपितेष्वकारणास्वामाया दतः कारणाभावादेव कार्योत्पत्तिरिति तादृशबाध

मनः स्वविरोधितमत्तः आहः तत्र वेति अत्र भवसिद्धेति तत्रात्रात्र प्रवाचो भूतया कार्यकारणमावोप्याश्रयेपरतिभावः अथ
व्यापकता घटकसंबंधेनैव व्यापकस्यानुमितिः ततः कथं तदघटकस्यावच्छेदकत्वस्यानुमितौ मानं न व व्यापकता घटक
स्य संयोगादपि तानं वृत्तं तस्याधिकमिति व्यापकतायां संपुक्तसमवायेनापि अनुमिति
प्रसंगादिति चेन्न पर्यंतो वहिमानि स उमितं नंतरं यवतत्ता घटकेन वद्विस्तेहामावातत्तानांतरकल्पनेव गौशात्तस्या
वा अनुमिते रवच्छेदकत्वविषयत्वं कल्प्यते संवत्सं तरे तु तथा उभवा मावा तत्तथा त्वं प्रमाणमात्रस्य संयोगादिसंबंधेन विशि
ष्टबोधमस्यासंभोगाग्रहादि सहकारिवशादवच्छेदेन प्रसायकत्वमिति भावः केचित्तु वदन्तवच्छेदकतावच्छिन्नसमवा
येन पर्यंतत्वेनैव प्रकारकत्वमिति वदन्ते स्तासाध्यतावच्छेदकोत्पत्तमुद्गसंयोगेनेति न तादृशति यमकृतिरिमाहः ननु हि
तादिकमकर्तृकशरीराज्यत्वादिसत्रशरीराज्यत्वस्य विशेष्यं यदज्यत्वस्य उवाचिः तस्य शरीराज्यत्वरूपसाधन
वति हि तस्यावसत्वेन साधनव्यापकता संभवात् साधनव्यापकत्वादिति मूलमसंगतमतमत्र आहः साध्यस्यातीति न राम
ननु कलातर्कमीवेः कर्तृकत्वरूपसाध्यस्य शरीराज्यत्वरूपसाधनं प्रातिकर्ष्यव्यापकत्वं नोपपन्नं आहः शरीरसहकारे